

2.10.2018

Maa- ja metsätalousministeriö
kirjaamo@mmm.fi

Viite: Maa- ja metsätalousministeriön lausuntopyyntö 12.9.2018, MMM001:00/2017

Asiat:

**Maa- ja metsätalousministeriön geenivarapolitiikan linjaukset
Suomen maa-, metsä- ja kalatalouden kansallinen geenivaraohjelma**

Maa- ja metsätalousministeriö on pyytänyt Helsingin yliopiston maatalous-metsätieteelliseltä tiedekunnalta (kotieläintieteen opintosuunta) lausuntoa esityksistä maa- ja metsätalousministeriön geenivarapolitiikan linjauksiksi ja Suomen maa-, metsä- ja kalatalouden kansalliseksi geenivaraohjelmaksi. Tiedekunnan lausunto on valmisteltu käyttäen professori Asko Mäki-Tanilan asiantuntemusta.

Helsingin yliopiston maatalous-metsätieteellinen tiedekunta lausuu ao. asiasta liitteen 1 mukaisesti.

Dekaani

Ritva Toivonen

Hallintopäällikkö

Jaana Ikävalko

1/10/2018

LAUSUNTO

Maa- ja metsätalousministeriön geenivarapolitiikan linjaukset Suomen maa-, metsä- ja kalatalouden kansallinen geenivaraohjelma

Professori Asko Mäki-Tanila

1) Geenivarapolitiikan linjaukset

Linjausten esittely alkaa hyvin johdonmukaisesti tarkoituksesta (ym.), lähtökohdista ja toimintaympäristön muutoksista.

Politiikka ja ohjaukskeinot -kappaleessa on edelleen yleisiä linjauksia. Niiden lisäksi on erilaisia tilannekohtaisia arvioita, mm. DSI (s. 5), ulkoministeriön puuttuminen hallinnonalojen luettelosta (s. 6 vs. kehitysyhteistyö s. 7), geenivaraneuvottelukunnan ja (geenivaraohjelman osien koordinaation sisältävän) Luken sisäisen organisaation/tulosohjauksen yhteensovittaminen (s. 6), NordGen-yhteistyön sisällä olevat pohjoismaiset näkemyserot (s. 7).

2) Kansallinen geenivaraohjelma

- 1) Geenivaraohjelman tärkein uusi piirre on aiemmin erillään toimineiden sektorien *yhdistäminen*. Yhdistämistä on jatkettu ottamalla samaan ohjelmaan myös Ahvenanmaalla tehtävä toiminta. Molemmat ovat hallinnollisesti rationaalisia. Manner-Suomen geenivaraohjelman kaikkien osien koordinaatio on nyt samassa organisaatiossa Lukessa, ilmeisesti eri yksiköissä. Osaohjelmien perustavoitteet ja kattotason kansainväliset sopimukset ovat yhteisiä, samalla kun konseptit ja termit, kohteiden luonne ja laajuus, mahdolliset ja käytetyt keinot jne. ovat erilaisia. Eri osien yhteensovittaminen on vielä hankalaa, sen takia yhteisen ohjelman kirjoittaminen on kunnianhimoinen tavoite. Tuloksena on nyt teksti, joka sisältää yhteisten asioiden toistoa johdannossa ja yhteenvedossa ja kunkin sektorin yhteenvedossa ja yksityiskohtaisessa esittelyssä. Lisäksi kasvi-, eläin-, metsä- ja kalageenivarojen ohjelmat ovat esitystavallaan erilaisia. Aiemmat sektorikohtaiset geenivaraohjelmat ovat olleet käytössä useita (15-20) vuosia. Uuden pitkäaikaisen ohjelman tekstin pitää sen takia olla johdonmukaista ja tarkastelun kestävää ja jonkin määritellyn aikajänteen kattavaa. Ohjelman kirjoittamisessa ja osien yhdistämisessä on varmasti tehty runsaasti työtä. Editointia kannattaa vielä jatkaa.
- 2) Ohjelman taustan kannalta oleellista ovat *yhteiset säädökset*: kansainväliset sopimukset (sis. Aichii, YK:n kestävän kehityksen tavoitteet), EU-säädöstö ja Suomen lait ja asetukset. Jälkimmäiseen kuuluvat yhteiset, nyt eri osissa esille tulevat Luken laki ja asetus, geenivaralaki, luonnonsuojelulaki, luonnon monimuotoisuuden ja kestävän käytön toimintaohjelma, kansallinen ruokastrategia, kansallinen ilmastomuutokseen sopeutumissuunnitelma, Suomen eliölajien uhanalaisuusluokitus, maaseudun kehittämisohjelma, jne. Yhteiset sopimukset ja säädökset voidaan listata alussa ja vain kertaalleen.

Eri sektoreilla on omaa säädöstöä – Kalmarin julistus, kalastuslaki, EU:n eläinjalostusasetus / Suomen eläinjalostuslaki jne. – joka pitää esittää sektorin yhteydessä. Porotalouden yhteydessä pitää ilmeisesti mainita alkuperäiskansoja koskevat kansainväliset tavoitteet.

- 3) Koko ohjelmalle kannattaa sorvata yhteiset kertaalleen sanotut *tavoitteet* toistamatta niitä kunkin sektorin alussa uudestaan. Esimerkiksi kehityksenä voivat olla lavennukset sanoista:
 - taloudellinen toiminta eri lajeilla
 - sektorin geenivarojen inventointi (lajit ja niiden vaihtelun sisältävät kannat tai rodut, homogeenisien lajikkeiden määrä, uhanalaiset kannat jne.)
 - erilaisen kulttuurin ja virkistyskäytön riippuvuus geenivaroista

- säilytysohjelmat
- käynnissä oleva jalostusvalinta

- 4) Eri ohjelman alueilla geenivarat ovat luonteeltaan *erilaisia*. Kaikki geenivarat liittyvät taloudelliseen toimintaan ja sen kehittämisen turvaamiseen. Geenivarat ovat joko nykyisin käytössä olevissa valituissa kannoissa tai vanhoissa kannoissa. Kaloissa ja metsäpuissa on myös luonnonvaraisia lajeja ja populaatioita. Nykyohjelmassa kasvi- ja eläinpuolella on myös kiinnostusta tähän suuntaan. Luonnonvaraisten populaatioiden mukaanotto tekee geenivaratoiminnasta kohdemäärältään melkein äärettömäksi ja edellyttää saumatonta yhteistyötä ympäristöministeriön kanssa. Ihmisen toiminta ja luonnonvarojen hyödyntäminen ulottuvat kasvipuolella peltojen lisäksi metsiin ja eläimillä maalla elävistä (tarhutuista koti)eläimistä luonnossa eläviin säädeltyihin ja valittuihin poroihin (miksei peuroihin, fasaaneihin, peltopyihin, jne.) ja erityisesti vesissä eläviin kaloihin ja muihin eläimiin.

Geenivarojen takana olevat lajit pitää kuvata kattavasti koko tuotannon ja hyödyntämisen osalta niin, että lukija on vakuuttunut koko alan sisällyttämisestä, geenivaraohjelman kokonaisvaltaisuudesta, tuotantoalojen kehittämistyöstä ja tavoitteisiin sitoutumisesta. Kotieläimissä lajilistan ja kantaluettelon tekeminen on yksinkertaista luettelemalla kaikki tuotanto- ja seuraeläimet. Kotieläinlajeista on jäänyt pois sinikettu, hopeakettu, minkki ja suomensupi. Ne antavat lypsykarjan jälkeen toiseksi eniten tuloja kotieläintuotannossa.

Kotieläimistä on olemassa rotuja. Ne ovat paikallisista sopeumista ihmisen tekemällä valinnalla aikaansaatuja populaatioita. Osa roduista on kehitetty suomalaisista populaatioista, osa on tuotu valmiina rotuna muualta. Tuoduista roduista on joissakin tapauksissa kehittynyt lähtömaan alkuperäisestä rodusta huomattavasti poikkeava rotu, esim. ayrshire-lypsykarjarotu.

Kullakin sektorilla pitää olla ensimmäiseksi (aktiivisten ja säilytettyjen geenivarojen) *nykytila* ja aiempien ohjelmien aikana saavutetut muutokset tai tapahtuneet menetykset (tai *entinen lähtötilanne* ja lyhyesti *aiemmat tavoitteet* – niistä seuraava lukijan tekemä arvio). Tämä tarvitaan ohjelman uskottavuuden takia ja työn arvostuksen varmistamiseksi.

Suomi on geenivaroissaan riippuvainen muista maista ja niissä tehdystä jalostustoiminnasta. Tuotannossa olevista lajeista ja kannoista huomattava osa on nykyään hiljattain ulkomailta tuotuja. Tämä osuus kasvaa jatkuvasti. Kullakin alueella kannattaa esittää mikä ulkomaisten geenivarojen osuus oli vuonna 2000 ja mikä se on nyt. Samaan yhteyteen kannattaa laittaa syyt tuontiin ja se miten tuontia voidaan välttää. Tuontiin liittyy tautiriski. Mitä tauteja on viimeisen 15 vuoden aikana tullut Suomeen geenivarojen tuonnin yhteydessä? Mitä riskejä on tällä hetkellä?

- 5) Sektoreilla säilytyksen tekniset mahdollisuudet ovat erilaisia, myös menetelmien kustannukset vaihtelevat. Eri sektoreilla pitää esittää *toiminnan prioriteetit* seuraavissa kohdissa: geenivarojen säilytys, jalostusohjelmat, toimintoja tukeva tutkimus, tärkeimmät osapuolet ja toiminnan koordinaatio, suomalaisen geenivaratyön promovointi. Eri aktiviteeteista pitää olla selkeät (realistiset) tavoitteet (esim. määrinä tai muina indikaattoreina) ja aikataulu ja kustannukset ja toiminnan rahoitus.
- 6) *Maaseudun kehittämisohjelmasta* (2014–20) saatavalla tukirahoituksella on ollut iso merkitys alkuperäiskantojen ylläpidossa. Menossa olevalla kaudella kasvien geenivaratoimintaa on laajennettu tiloilla tehtävään säilytystyöhön ja eläimillä pakastussäilytyksen rahoittamiseen. Näistä kahdesta ei ole mitään mainintaa kuluvasta kaudesta, eikä geenivarojen säilytystoiminnan niveltämisestä suunnitteluvaiheessa olevan vuoden 2020 jälkeen alkavan kauden ohjelmaan.
- 7) Maatalous ja kotieläintuotanto ovat taloudellisesti ja yhteiskunnallisesti tärkeitä sektoreita EU-maissa. Tämä heijastuu myös näitä aloja koskevien säädösten selkeydessä ja säännöllisessä uudistamisessa. Kotieläimiä koskeva geenivaraohjelman tekstiä pitää muuttaa eläinjalostus- ja eläintautisäädösten takia.
- EU:n eläinjalostusasetus (vuodelta 2016 ja -17) antaa perusteelliset kehykset valintatavoitteiden arvioinnista ja vaihtelun kestävästä käytöstä, myös genomisen

informaation hyödyntämisestä. Asetuksessa on uutta, että se listaa erilaisia toimenpiteitä uhanalaisista roduista. Suomessa eläinjalostuslaki (2018) muutettiin vastaamaan tätä asetusta. Suomessa eläinjalostustoimintaa koordinoiva viranomainen on EVIRA. Geenivaraneuvottelukunnan pitää koordinoida EVIRAn kanssa eri toimijoiden roolit ja selventää ohjelman tekstiä tältä osin.

- Eläintaudit ovat suuri uhka pienille populaatioille. Eläintautia koskevissa EU-säädöksissä on tautiepidemioiden yhteydessä maininta poikkeuksista paikallisten kotieläinrotujen turvaamisessa. Tämäkin on varmistettava EVIRASTA ja kirjoitettava ohjelmaan tarvittavat toimenpiteet, esim. uhanalaisten rotujen pitopaikkojen jatkuvan päivityksen varmistaminen.
- 8) Ohjelman alussa on lukemista helpottava sanasto. Sanastoa kannattaa pidentää, selitystä kaipaavat esim. termit emokalaparvi, geenireservimetsä (vrt. sivun 17 teksti tuntuu ristiriitaiselta), geenivarojen suojele (vs. säilytys). Sanastossa on muutama monipolvinen termi, esim. *in vivo ex situ* ja esiperusemokaivi. Ohjelman tekstissä siellä täällä törmää ilmaisuun (meidän) geenivaramme tms.